

ԵՍՆԱՍՏԸ ՈՒՄՈՒՄԻՆԵ

Պուստպահայեցի 2 սաթ 12 շաբ. 26 փր.

ՆԵՎԻՅԵ

ԹԱՎՈՐԻ ԿԻՆՊՐԵՍԻ

Չիրաթ տան պահստան պիր վա-
րագանք գաղտնի, թաղուգ կիւպ-
րէսի սայր էլ հաղանաթըն կիւպ-
րէսի տէն գուղվէթը տիր : Իշինտէ
50 թավուգ պուլունան պիր քիւմէսին
կիւպրէսի պիր սէնէ ճէմ օլունտուղու
հալտէ, տէօրթ տէօնիւմ գատտր ա-
րաղիլ սէմիրթմէյէ քեաթի տիր :

Մէմալիքի Միւսթէմիաթէ թախ-
միւնէ սէնէտէ 350,000,000 օգգա թէ-
րէ եաղը իլէ ագալի 70,000,000 բէյ-
նիր եաղըրը :

— 1874 տէ Նիւ-Եօք շէհրիւտէ 84514
քիւնէ կիւպի գապահաթըն իշինտէ
ու կիրիթի օլունտու : Պուլարտան
53598 ի լիւրօւտան, խուսուսա իր-
անտաւան կէլմէ օլուգ, անճաթ 30916
սը, եախօտ ճիւմէ գապահաթըն
տան եաղըրը իշինտէ պիրի սաղ Սէ-
րիգալը իտի :

— 1875 տէ 21,500 քիւնէ եհնի իճա-
տար լիւն իմթիլաթ թալէպ իթմէք Նի-
յէթ իլէ մէմալիքի Միւսթէմէյէ տէլ-
լէթիւն արգուհալ վէրիպ, պուլար-
տան 16,228 ի լիւրօւտան սայր օլուն-
տար : Մէմալիքի մէգուլէտէ սէրվէթ
ու սաաթէթիւն սիւրաթիւն արթմա-
նըն պալընա պիր սէպէպի տէ իշ պու-
լիճաւարըն քէսթի տիր :

— Մէմալիքի Միւսթէմէյէ մէմալի-
քի ումալիքի նաղարէթի թաղաթըն-
տան նէշր օլունտան պաղըր բէսի մա-
լիւնաթա նէղարէն, մէմալիքի մէգ-
պուլարտէ էյան էրքէրէր իշինտէ 228
ալի մէթմէպ վէտարիլ Ֆիւնտու, թա-
լիքի Նիսա իշինտէ իսէ 65 ալի մէթ-
մէպ, վէ պուլարտան մաաա 35 զի-
րաաթ մէթմէպի, 81 թրպայիլէ մէթ-
մէպիւնի վէ 59 իլի իսհի մէթմէպի
վար : Պու մէթմէպիւնի կէլմէ սէնէ
8858 թալէպէ թալիւմ ու թէրպիլէ-
րիւն թէթմիլ իթմիլ օլուգ չըգ տըլար :

— Սոն տէֆա իրա օլունտան թա-
րիւն նուֆուսա նաղարէն, մէմալիքի
Միւսթէմէյէ տէն օն եաղըն թէճալուղ
իթմիլ 13,970,079 նէֆէր Նիսա պուլու-
նուր : Պուլարտան օնտա պիրի էնվի
սէնաաթըն մէշընու տուր, 867,354 իւ-
լէվէտան իւրվմէթ քեաղըրը էտէր, 97,
207 նէֆէրի տըրիլի տիր, 90480 ի մօ-
տիսթիւ տըր, 84,047 սի մէթմէպիւ-
տէ խօճալըր իտէր, 64388 ի բաժուգ
ֆապրիգալարնտա չաղըրը, 55609 ու
չաճաղըրը տըր, 10,170 ի սիւտանա
տըր, 7060 տալիլ էվէրիւնտէ էնէ-
պիլէրէ քիւրա իլէ օտա վէ թաալ վէր-
մէթմէ կէլիւնի :

— Չին տէվլէթի թաղաթընտան եա-
ղըրարտա 30 նէֆէր կէնճ տաաթա թա-
սիլի իլմ զըմիւնտա Ամէրիգա ես կէօ-
տէրիւնիլէր : Պուլարտա Սան Ֆրանցիս-
գօ նամ շէհրէ վասըր օլունտար, վէ
15 սէնէ գատաթ Ամէրիգա տա գալա-
ճաղըր տէյու սէօլլէնիտը : Չինտէն
Ամէրիգա ես կէօտէրիւն կէնճէրիւն
թալիւմ ու թէրպիլէսին Չին տէվլէ-
թի թաղաթընտան մէմալիքի սայր զը-
լունտան զաթ ասըլ Չին իլ օլուգ, չիմտի
Ամէրիգան չարթ ֆօրտ շէհրիւտէ 70
թալէպէ ալաճաթ գատաթ պիր խանէ
կիւնտ էթ տիրմէք տիր :

— Չինտէր չիմտի Ամէրիգա տա «Շարգ»
իւնվանը իլէ Չին լիւնտանա ալի գա-
ղէթա թաալ ու նէշր իթմէք տէ սիր-
լէր : Ղաղէթա սէթիլ պէօլլէր սայր-
ֆէտէն իպարէթ օլուգ թէմիլ պաս-
րիւր : Սէօլլէնիլիւն նաղարէն, Ամ-
րիգա տա միւլէ էմէքթիւն Չինտէրին
չօղու պու զաղէթաթ օգուճաթա
տըր : Միւսթէմիլ զաղէթա թուլի Աթ-
ֆու իմիւնտէ պիր Չինտէ խորթիւն
տըր : Մէրգուլ իւլլը սէնէլէր ագ-
տէմ պիր կէմի գաղաթըն մայէթ ինտէ
Ամէրիգա ես կէլիլ, վալիլիլ օն շէհ-
րիւն չօուարտ նամ տարիլ Ֆիւնտու-
նուտա թաղաթիլ իլմ իթմիլ, վէ չիմ-
տի Սան Ֆրանցիսգօ շէհրիւտէ մէթ-
քիւր զաղէթաթ նէշր էտէյօր :

ԱՆԵՏՈՒՄԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ

... Խմբագիր .
Մեծապատիւ Սերովբէ և Սարգիս
Կիւլալէկեան էֆէնտիւնըն, որոնք
մերթընդ մերթ իրենց շնորհած առա-
տաճեան նուիրօք ուրախացուցած են
Ազգ. Հիւանդանոցի խնայիլ պատը-
պարեաններն, այս անգամ ալ բարե-
հաճեցան (719) Եօթն հարիւր տան և
ինը քաշ լաւ տեսակէն սիսեոն նուի-
րել :

Հիւանդանոցի պատասպարեալը սոյն
նուէրն բնդուրած ժամանակ խոնար-
հաբար կը յայտնեն իրենց երախտա-
գէտ զգացմանց հաւատարմը, որոյ
թարգման ըլլալով հոգաբարձութիւն,
իւր իսկ անկեղծ շնորհակալիք կը
մատուցանէ յիշեալ Մեծապատիւ է-
ֆէնտիւնըն : Միւսթէմիաթ քաղաք
76 հոկ. 5 Ի գիմաց Հոգաբարձ. Հիւ-
րաան. Հիւան. Սիւնեթիւմ
Մ. Մանուկեան

ՄԱՐԱԾ ՏԱՆ ՄԷՔԻՈՒՄ

... Խմբագիր .
Չոր մեծապատիւութեան 3219 թիւ պատ-
ուական թերթին մէջ Մարտի չեմ գիտեր
որ ազգասիրէն ուղղեալ ճակարկ մը կի-
լիկիւն անցեալ և ներքիւ վիճակացը վրայ
վերնագրով նամակ մը տեսնուեցաւ այս օ-
րեր, որով բարեհաճեր էր նորին ազգասի-
րութիւնը կիլիկիւն արդի կացութեան վը-
րայ տխուր նկարագրութիւն մ'ընելէ զինի
քիւ մ'ալ վեհապառ. Կաթողիկոսին նկատ-
մամբ յանգեալ բարեհաճութիւնը ընել, բայց
աւելի ցաւալին այն է որ, յիշեալ Պ. ազ-
գասէրը դժբաղդարար չը յաղորդել իր
ստորագրութիւնը երեւան հանել, զի՛նք էր
պահուրտի երեք աստղերու տակ, առանց
մտաբերելու թէ՛ այդ իրէն իր ապաւինած
տարրերը գիւրեւորան անոր մարմիններ են.
ուստի ցորեկուան պայծառախալ արեղա-
կը վրայ գաղով կարող է յաղթել շոցա մը-
թապառ լուսոյն ինչպէս ճիւղարտութիւնը
ստուլեան :

Յիշեալ Պ. նամակագիրը կեբիլ թէ աղ-
գիս այժմեան այն ոմանց կարծեցեալ աղ-
գասիրաց կարգէն ըլլալով, ո՛չ թէ կիլիկի-
աբնակ չայուն և նորա Ս. Աթուոյն ի նը-
պաստ ծառայութիւն մ'ընելու բարի նպա-
տակաւ, այլ որպէս թէ իբրեւ զգայուն կի-
րիկեցի մը՝ որպէս թէ իբրեւ զգայուն առ-
պարզիւն մէջ յառաջդիմութիւն ստա-
ցած Մարտիլ մ'ընել ալ Ազգ. լրագրաց
մէջ յօդուած մ'ունենալու փառաբանական
խորհրդածութեամբ ուղղելէ նոյն նամա-
կը, եթէ յիշելոյն բուն նպատակը յօդուած
կիլիկիւն ծառայութիւն մ'ընել եղած ըլ-
լար, փոխանակ Աստուծոյ սուր Տաճարին
անարմար ցեղեմած, սղծած՝ բաւարով
խել մ'աւելորդ արանութիւններ ընելու,
փոխանակ էր հայրենակիցն եղող Ս. Հայ-
րապետ մ'ապրեալատարար և յանրաւի
բարեհաճելու, և փոխանակ կոչուարար Ազգ-
պատրիարքարան մը անտարբեր անուանե-

լու, և վերջապէս լաւ տեսածին՝ կոչիկէն
վեր ըլլալ յանդիմանուեալ, պէտք էր նախ
և յառաջ կիլիկիւն կաթողիկոսութեան հի-
մուկուան անկեղծ կացութեան պատճառ-
նէրը (եթէ գիտէ) բացատրել, և ըստ այնմ
դարման խնդրել ուսկից որ խնդրել անկ-
է. եթէ ո՛չ, կը պարտաւորել փառաու-
րապէս լուրջութեան պահել. և հարկ չկար
այնպէս գաղափարել. այն է՝ առանց ստո-
րագրութեան՝ ոչնչարան նամակ մը հրա-
տարակել տալ որոյ գլխաւոր պարունակու-
թեան ոմանց տողերուն վրայ ի նորին կար-
ծեցեալ ազգասիրութեան բացատրութիւն
խնդրել, և միապէս մասին ալ գլխովին
անեղել ըլլալը ի յանդիմանութիւն ըն-
թերցողաց ծանուցանելու պէտքն զգալով,
կը փութամ խնդրել որ՝ ներկայիս Չեր աղ-
գօգուտ թերթին մէջ անկիւն մը շնորհել
բարեհաճէր :

Նախ՝ ապա՝ կիլիկիւն անտեղեւն, կը-
րոնքը անպաշտպան, և ժողովուրդը ցիր-
ու ցան աստ՝ անդ կը թափառին օտարէ
պաշտպանութիւն գտնելու յուսով : Ըսել է
Պ. նամակագիրը, սա պարբերութիւնը ինչ-
պէս պիտի հասկնամք, մանաւանդ «օտար»
բառը ինչ մտքը պիտի իմանալ հոս, օ-
տարէ պաշտպանութիւն գտնելու յուսով
էր աստ՝ անդ թափառելէ կիլիկիւն
Հայը, թո՛ղ բացատրութիւն մը տայ այս
մասին, վասն զի արիւնջ... պէս ո՛չ ու-
կու զրպարտութիւն է աղքատիկ Հայուն
համար, զոր հարկաւ ընթերցողը նկատու-
ղութեան առած կըլլան. եթէ Պ. նամա-
կագիրը յօդուած գրել չը գիտեր, հոգ չէ,
զայն թող խոստովանի, թերեւ կը ներուի
իրեն այս հեղ. ուրիշ անգամ մ'ալ ասանկ
բարակ գործերու համար ձեռքը գրիչ չառ-
նելու պայմանաւ :

Երկրորդ, որպէս թէ Սոյ գաղթը գոց է
եղեր, մէջը անասուններ կը ընտելեն եղեր
անմարդաբնակ ըլլալուն. սուտ է բարե-
վիւն, մէջը մարդեր կան. մանաւանդ յառ-
կապէս վարդապետ կայ ժամերգութիւնը ը-
նելու և գործերուն նախելու համար, և
այսպէս ըլլալը թերեւ պարտաւորաբար
ալ գիտէ :

Երրորդ, Ս. կաթողիկոսը թաղն ի գը-
լուր և գաւազանն ի ձեռնն առաջի Ս.
Սեղանին ուխտած ու հիւնջ չի գործադ-
րեր եղեր, օ՛ր կարծեցեալ ազգասէր, Ս. կա-
թողիկոսի ընտրութեան ժամանակը եթէ
զու ալ ներկայ էր անշուշտ պիտի յիշես որ
(իմար թաճանահաւատ անձերէ լածիս հա-
մեմատ) Ս. կաթողիկոսը այդ Բ. պաշտօնը
ո՛չ թէ վառ ասիրական ոգով այլ նոյն իսկ
զինքն ընտրող զաւառ. ժողովոյն և միան-
գամայն ազգային կեդրոնական վարչու-
թեան խոստովանելով յուսով ըլլալով
յաւնն ասած է. և երբեք նոյն խոստովանել
վրայ գրած յոյսերը ի գիւրեւ եղած են. ինքն
ալ ընտանաւար պարտաւորած է մեկու-
սանալ :

Զորրորդ՝ Ս. կաթողիկոսը ի Սիւն չերթար
և երեւան անդամ գլխի հոն չը դարձնէր
եղեր. չեմ գիտեր թէ Պ. նամակագիրը յո-
յս գրելով որուն հասկնելու կուզէ. եթէ պատ-
րաքարանին, արդէն պատրիարքարանը
գիտէ զայն և կարօտ չէ իրեն աղգարա-
րութեան թէ՛ ազգին. Ազգն ալ արդէն
գիտէ Ս. կաթողիկոսին ի Սիւն երթալ չու-
ղելը, և միանգամայն թերեւ իրմէն (Պ.
նամակագիրէն) աւելի արդէն հասկնած է
հարկն Վեհ. սրբապետութեան ի Սիւն չեր-
թալուն իրաւացի պատճառները, ուրեմն
ալ ինչ հարկ կար յիշեալ ոչնչաբանին ծա-
նուցման :

Հինգերորդ, Ս. կաթողիկոսը ձեռնն ի
Մարտ կամ ի յունիստ ալ ամառը Մա-
րտի 2 ժամ հետու Քերթաւան անուն օ-
ղաւակ և պարտիզալից տեղ մը կը նստի,
ստակները շահու տալ և առնել լընքը
բաւոյնիւր միայն կը գրադի եղեր, ահա
հիւնջ սխառ մեր կարծեցեալ աղգարա-
րութիւն և յանդիմանութիւն ըլլալը
հատուակել, զիտեմ ինչ սղերուցով այս-
պէս գրել հարկաւորած է, աղգիս մէջ
պայտիկ կարգ մը շնորհարարանի կան որ
միշտ հայ կըլերն աղքատ և իրենց երկու
ՓԱՐՍՅ ժամուրդն կարօտ ըլլալը կուզեն,
որպէս զի ամեն տառն ամենայն հազարու-
ղութեամբ իրենց ըլլալէ կ'անտանջ Ս. Ե-
կեղեցի կըլած կամքն ու հրամանները
անմիջապէս կատարելու հարկն մէջ գըն-

նուին. ահաւասիկ մեր Պ. նամակագիրն
ալ նոյն պայտարան խոսման թերեւ պա-
րագրութեան մին ըլլալուն, չը կրնայով
կատարեալ մարդկութեան պարտաւորու-
թիւն մը կատարելու համար իւր Ս. Հայ-
րապետին առողջ ժողովրդեան նկիւն
պէս ծանուց. թիւն մը տալու, ինք իր՝ ունե-
ցածովն ու անկախալուն վրայ շնորհակա-
լութիւն յայտնելու, տառնի ճորովարանել
կը յանդգնի :

Վեցերորդ, քիչ մ'ալ կ'սկսի պատրի-
արքարանի վրայ յարձակումներ ընել,
խել մ'ընչո՞ւ, ինչո՞ւ հարցումներ չարելով
և վերջապէս զգաւարաբարան ալ «ան-
տարբեր համբաւել կը համարձակի, զոր-
մանալի բան. ստորագրութիւնը երեւան
հանելու անկարող ոչնչաբան մը, Պատրի-
արքարանի պէս ընդ հանուր ազգութեան
մէջ գլխաւոր պաշտօնատեղացի վրայ յար-
ձակումներ կընէ, այս ինչ վատութիւն է.
հարկաւ յիշեալ Պ. նամակագիր սոյն անվա-
յել ընթացքն ընթերցողը ալ հասկնած
պիտի ըլլան յիշելոյն ինչ աստիճան ար-
ժէք ունեցող մէկն ըլլալը :

Եթէ Պ. նամակագիրը իր այս ոչնչաբան
յայտարարութեամբ ինքզինքը իբրեւ աղ-
գասէր՝ անձնուէր՝ գործունեայ, զգայուն
են. ևն. մէկը հասկնելու կուզէ ընթերցո-
ղաց, փոխանակ այնպէս ՈՒՍՏՈՐ ՄԱՐՏԻՍԻՆ
գրիչներ խաղցնելով այս ու այն օգնու-
թեան հրաւիրելու, նախ ինք զինք թող
հրաւիրէ, և եթէ այլ ի Սիւն և ի գործ գիշ-
այն ամեն մէկ անձնութեան ինքնը, որոնց
մասին որ ինքը ուրիշները պարտաւորաց կը
հոգանէ, եթէ կը փափաքէ որ իր այն ա-
մեն աղգարարութիւնները չուտով աղգե-
ցու թիւն ընէ ընթերցողաց, ինքը թող նախ
օրինակ ըլլալ գործով և ո՛չ հետուէն հե-
ռու գրիչի ծայրով մեծ մեծ քարգիւղ... :

Այս ինչ ըսեմ... առ այժմ կը լսեմ
վայրկի մի... և մի միայն այսպիսեաց
համար իրենց ունեցած կարողութիւնը ու
արժէքը գիշ հասկնալու ու գիտնալու
չափ շնորհք ու զգաստութիւն բարեմաղ-
թելով յերկնից... :

31 օգոստոս 1876 Միւսթէմիաթ
Ս. Մարալ Յ. Ն. Պ.

Էսէֆ խմբագիր պալատէքի մէք-
թուպա, սոհիպ ճիւղիլթ օյան 2էյ-
թին միւսթի հազդընտա հիւս պըր շէյ
Էշար օլունմաթը տըր :

ՎԻՃԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կրօնավարութիւնը, ինչպէս նաեւ քաղա-
քացի տը, սնտեսագէտը և բարոյագէտը
չառ դժուարութեանց հանդիպեցան, շատ
կնճռոց առջև կանգնեցաւ պարտաւորեցան մին-
չև որ հասկնալով թէ ընթերցող չու-
նաւ հասկնալու համար, պատմութեանն՝ որ
միշտ անցելոյն կըլարարի և ալ խաղաղ-
րութեանն՝ որուն ծանօթութիւնները ընդ-
հանուր են և սահմանեալ, տարբեր առաջ-
նորդի մը կարօտ էին, որպէս զի կարենային
իրենց հանապազօրեայ գործոց և հետադո-
տութեանց կանխաւոր ուղղութիւն մը տա-
լով՝ ստոյգ եղբակացութիւններու հասնիլ :

Ուստի, երկու թարթախանութիւն ետեւ
անցեալ դարուն մէջ գտնուեցաւ վերջո-
պէս այդ պիտանի առաջնորդը և այսօր
երբ Վիճակագրութիւնը կըլարար, ալ տը
զիմանալով թէ ո՞րքան կարեւոր է նորա գոր-
ծածութիւնը, թէ ինչ մեծ է նորա չափա-
կութիւնը դարձեալ ազգաց համար :

Սեփիւրէ, այս գիտութեան յատուկ
եւրոպական բառը, կրնայ քիչ չառ նոյնն
նշան բառերով Հայերէնի վերածել, ինչ-
պէս ֆրանկֆուրթ-Ֆրանկ (թահրիլի նուֆուս)
վէթ-ֆրանկ-Ֆրանկ և ըստ նախնեաց թարգման-
չաց օղակաւ թարգմանելով այս ծանօթ բառը
ընէ վերջինը, մենք երկրորդը ընտելցնե-
նք միայն վրան զի գործածական է այս,
այլ վրան զի ֆրանկֆուրթ-Ֆրանկ բառին սեղ-
մաւ նշանակութիւնը իւր մէջ կը պարու-
նակէ :

Բայց թէ որն է սոսիս այդ կամ որը ոչնչ
է ընդունիլ այն բացառական սահմաննե-
րէն, (տէֆինիլիս) զորս գիտուէր կու տան
վիճակագրութեան, այդ մասին վճռաբան
բան մը չունիմք, որովհետեւ ամէնքն ալ
իրենց ամէնքն ունին :

Ըստ ոմանց, վիճակագրութիւնը տէրու-

